

TRIANON ELŐZMÉNYEI ÉS UTÓÉLETE

(2010. január 16.)



A megbeszélés elsősorban a Trianon-hárítással foglakozott: azzal az elképzeléssel, hogy a magyarok ártatlan áldozatai Trianonnak, legfeljebb a nemzetiségekkel szembeni túlzott türelmükkel járultak hozzá a történetekhez, miközben e nézet szerint Trianon felelőse a nemzetiségiak mohósága és összeférhetetlensége, a gonosz antant, az 1918-as forradalmat kirobbantó nemzetietlen, önző és tehetségtelen garnitúra, illetve az 1919-ben hatalomra kerülő kommunisták.

A beszélgetés moderátora dr. Fazekas Csaba volt, ő készítette az alábbi vita-összefoglalót is. Zeidler Miklós előadását egy részletesebb interjúval helyettesítettük.

VITAINDÍTÓ ELŐADÁSOK

Salamon Konrád: Trianon és a történelemtanítás

Engedjék meg, hogy mottóként Giscard d'Estaing: *A franciák* című könyvének néhány gondolatát idézzem. A volt köztársasági elnök többek közt arra kereste a választ, hogy a francia bal- és jobboldalt miért választja el egymástól mély, történelmi árok. Az okot abban találta meg, hogy Franciaországot a 19. század folyamán túl sok politikai megrázkódtatás érte, két császárság, két monarchia és két köztársaság, s e megrázkódtatások a 20. században is folytatódtak, amelyek során mindig két tábor – vagy kétféle érzékenység – kereste egymással a harcot.

Ha Magyarország 20. századi történelmére pillantunk, hasonló helyzetet találunk. Gondoljunk csak végig: királyságból köztársaság, majd tanácsköztársaság vörösterrorral, ellenforradalom fehérterrorral. Az ezt követő rövid ellenforradalmi korszak végén zsidótörvények, második világháború, német megszállás, nyilasuralom. Ezután jött a szovjet megszállás hasonlóan kegyetlen időszaka, majd következett a rövid időre megengedett magyar demokratikus kísérlet durva felszámolása és az 1948-tól ismét bevezetett kommunista diktatúra. Ezt ugyan elsöpörte az 1956-os forradalom, de a válasz annak kegyetlen leverése és megtorlása volt. E kevesebb, mint fél évszázad alatt lejátszódó hatalomváltások több százezer magyar áldozatot követeltek, s e történelmi adokkapok során a szemben álló felek általában bal-, illetve jobboldaliak voltak.

Az említett folyamat kezdete a napjainkig tartó nemzeti megosztottság kezdete is, mert 1919-től vált kibékíthetatlenné a jobb- és baloldal közti ellentét. Ideje lenne tehát a történetek kölcsönösen elfogadható megítélésének. Ennek első lépéseként túl kellene lépni azon a leegyszerűsítő állásponton, miszerint mind a bal-, mind a jobboldal összemosza a köztársaságot a tanácsköztársasággal. A különbség annyi, hogy a baloldal mindkettőt felmagasztalja, a jobboldal pedig mindkettőt elveti. Ezzel szemben látni kellene, hogy az őszirózsás forradalom célja a többpárti parlamentáris demokrácia megteremtése volt, a kommunista uralom viszont felszámolta a köztársaságot, a demokráciát, és totális diktatúrát vezetett be. A köztársaságnak – minden politikai ügyetlenkedése ellenére – legalább a céljai vállalhatók, a tanácsköztársaságból viszont semmi.

Trianon kérdésére térve a történelemtanításnak arra is válaszolnia kell, hogy Magyarország miért kapott az elkerülhetetlennél is súlyosabb békefeltételeket. Az 1918/19-es események újragondolása tehát e szempontból is elkerülhetetlen.

A Károlyi-kormány szerencsétlenül kezdett katonapolitikáját 1918. november 9-től igyekezett kijavítani. Ebben támaszkodhatott a november 7-ei belgrádi tárgyalás eredményeként aláírt megállapodásra, ami engedélyezte Magyarország számára nyolc hadosztály fegyverben tartását. Ez a mintegy 200 ezer katona elég lett volna arra, hogy a szomszédaink által elkövetett törvénytelen akciókra (újabb területfoglalás, a demarkációs vonaltól délre eső területeken a magyar közigazgatás szerződésszegő felszámolása) a kormány valamiféle választ adjon.

Az új hadügyminiszter, Bartha Albert hozzálátott a hadsereg újjászervezéséhez, és két hét alatt sikerült is a Felvidékre betört cseheket kiszorítania az országból. Katona lett volna, mindenekelőtt a tisztekből és továbbszolgáló altisztekből, akik azért alakították meg a Magyar Országos Véderő Egyletet (MOVE), hogy a kormány segítségére legyenek. Ezenkívül el lehetett volna fogadni Jászi Oszkár javaslatát, miszerint aki két évre önként bevonul a hadseregbe, az kap a kormánytól 10 hold földet. E javaslatot azonban a szociáldemokraták visszautasították, mert ellenezték a földosztást, a parasztkatonákat pedig megbízhatatlannak tartották.

A kormány hadseregszervező tevékenységét azonban egyre lehetetlenebbé tették a kommunista és más szélsőbaloldali csoportok, akik az irányításuk alatt álló Katonatanácscsal mind hatékonyabban akadályozták annak munkáját, majd az általa szervezett 1918. december 12-ei fegyveres katonatüntetéssel kikényszerítették Bartha leváltását. Ezt követően a kormány képtelenné vált arra, hogy szomszédaink törvénytelen területfoglaló akcióit akadályozza vagy akár csak mérsékelje.

Jellemző és tanulságos történet, hogy a katonatüntetés idején a Hadügyminisztériumban szolgáló Gömbös Gyula százados kilépett szobája erkélyére,

és szólni akart a katonákhoz, de ők lehurrogták. Az esetre Gömbös nem sokkal később így emlékezett vissza: *„Ettől a pillanattól kezdve ellenforradalmár lettem”*. Tehát azok a nemzeti érzésű tisztek, akik tudomásul vették a politikai változásokat, de elvárták a kormánytól, hogy az ország megmentése érdekében tegyen valamit, és ebben hajlandók voltak támogatni, annak tehetetlen szélső-balra sodródása miatt egyre inkább szembe fordultak vele, s Gömbös volt az, aki ezt követően a MOVE-t ellenforradalmi szervezetté alakította.

A kül- és belpolitikai válság az 1919. március 21-ei kommunista államcsínyhez vezetett. A párizsi békekonferencia azonban a Tanácsköztársaságot nem tekintette tárgyalófélnek, s ezért 1919 májusában – ellentétben Németországgal és Ausztriával – Magyarországot nem hívta meg arra a meghallgatásra, ahol a vesztesek elmondhatták a békeszerződés elkészült tervezetével kapcsolatos, utólagos észrevételüket. Ez azért vált tragikussá, mert mind Németország, mind Ausztria ért el némi könnyítést. Ausztria például épp a Magyarországról fenyegető bolsevista veszélyre is hivatkozva kapta meg a nyugat-magyarországi területeket.

Valószínű, hogy a magyar köztársaság képviselőinek tényekre alapozott érvei sem lettek volna hatástalanok, amit jól mutat, hogy az Apponyi vezette küldöttség által előterjesztett tények – köztük a Teleki-féle vörös térkép bemutatása – 1920 januárjában milyen meghökkenést keltettek. (Teleki a Károlyi által kinevezendő békeküldöttségnek is tagja lett volna.) Ezért a brit és az olasz kormányfők azt javasolták, hogy a magyar békeszerződés egyes kérdéseit tárgyalják újra. Lloyd George szerint a békeszerződés a *„teljes magyar népesség egyharmadát”* tervezi idegen uralom alá helyezni, és ezt *„nem lesz könnyű megvédeni”*. Nem lesz béke Közép-Európában, ha *„egész magyar közösségeket úgy adnak át Csehszlovákiának és Erdélynek (sic!), mint egy-egy marhacsordát”*. Az ezzel egyetértő Francesco Nitti pedig hozzátette: *„Jelenleg a magyarok hatalmas tömegei élnek saját hazájukon kívül, és... még a legyőzött nemzeteknek is joguk van az igazságos bánásmóddhoz.”* (Az Egyesült Államok küldöttsége, amely a legmegértőbb volt a magyar ügy iránt, már nem tartózkodott Párizsban.)

A kérdés kapcsán nemcsak a francia, hanem a brit szakértők is az újratárgyalás ellen foglaltak állást. Egyikük 1920-ban így gondolt vissza a történetekre: *„Magyarországot illetően érzelmeim kevésbé voltak megosztottak. Megvallom, hogy erre a turáni törzsre heves utálattal tekintettem és még tekintek ma is. Unokatestvéreikhez, a törökökhöz hasonlóan sokat romboltak, viszont semmit sem teremtettek. (...) A magyarok századokon át elnyomták nemzetiségi alattvalóikat. A felszabadulás és a büntetés órája elérkezett.”* Az idézetek arra is rámutatnak: nem volt mindegy, hogy a baloldali ellenzék miket terjeszt a saját hazájáról.

Ezek után az újratárgyalás gondolatát elvetették, mindenekelőtt arra hivatkozva, hogy a vesztesek 1919 nyarán történt meghallgatását követően az előzetes terveket az érdekelteknek kihirdették, így azok megváltoztatása a térségben nagy politikai nyugtalansággal járna. Az ügyel kapcsolatban az Egyesült Államok párizsi nagykövete a következő – nem nyilvános – észrevételt tette: *„Az amerikai kormány szíve ellenére fogadja el azt a döntést, hogy nem írnak ki népszavazást a magyar határok végleges vonalának meghatározására. Úgy véli, hogy a határok számos vonatkozásban nem felelnek meg az etnikai követelményeknek, sem a gazdasági szükségszerűségeknek, és hogy jelentős módosításokat kellene rajtuk végrehajtani...”*

Mindebből logikusan következik, hogy nagyon fontos lett volna Magyarország számára, ha 1919 május–júniusában megteheti a béketervekkel kapcsolatos észrevételeit. A magyarországi bolsevizmus tehát nemcsak felesleges áldozatokkal járó belpolitikai tragédia volt (megdöntötte a köztársaságot, felszámolta a demokráciát, s az oktalan vörösterror bevezetésével kiprovokálta a fehérterroret), hanem jelentősen hozzájárult ahhoz is, hogy az elkerülhetetlenül súlyosabb békediktátummal sújtották hazánkat.

Azzal a baloldalon gyakran elhangzó vélekedéssel kapcsolatban, hogy ideje lenne Trianont immár történelemnek tekinteni, csak annyit mondhatunk, hogy a szomszéd országokban élő magyarság 1918 óta tartó és szűnni nem akaró megpróbáltatásai miatt ez lehetetlen, s amíg a nemzetiségi elnyomás nem szűnik meg, addig Trianon élő politikai kérdés marad. Ennek kapcsán tehát az oktatásnak is az a feladata, hogy a fiatal nemzedékeket a valósággal megismertesse. Annak pedig, hogy sok fiatal a szélsőséges irányzatoknál keres választ a kérdéseire, épp az az oka, hogy ezt a történelemtanítás során nem kapta meg.

A tények, amelyekkel szembe kell néznünk, a következők. Az immár több mint 90 éve a szomszéd országokban élő magyar kisebbségek sorsát jól jellemzi az ottani magyarság számának vesztes fogyása. Ugyanakkor a magyar nemzetiségek helyzetét az ottani többségi társadalmak jónak ítélik. Elvakultságuk oka, hogy a 20. század története az ő győzelmeik története. S mivel mindkét világháború megpróbáltatásaiból győztesen kerültek ki, rögeszméjükké vált nemzeti igazságuk tudata. A győztesek ugyanis saját győzelmüket mindig az igazság győzelmének tekintik az aljasság és az embertelenség felett, mely utóbbi tulajdonságokat kizárólag a legyőzöttek jellemzőinek tartják. Ebben a szellemben írják történelemlönyveiket, ebben a szellemben tanítják a felnövekvő új nemzedékeket, szemben a magyarországi gyakorlattal, ahol már több mint évszázados múltra tekint vissza a Duna menti népek sorsközösségének, szótértésének és megbékélésének gondolata, s a második világháború óta ezt sugallják a magyar tankönyvek is. Ezzel szemben a nemzedékeken át magyargyűlöletre

nevelt szomszédaink már azért is nagylelkűeknek gondolják magukat, hogy az országaikban élő magyarság számára némi jogot egyáltalán biztosítanak. Saját hibáikról, kegyetlenkedéseikről nincs tudomásuk, s ezzel képtelenek is számot vetni. Jellemző példa, hogy még a művelt cseh társadalom sem képes szembenézni a második világháború után az ország német lakosságával szemben elkövetett kegyetlenkedéseivel, nem is szólva a szlovák, a román és a délszláv népekről.

Szükséges tehát, hogy az együtt és egymás mellett élő nemzetek felmutassák a saját igazukat, így a magyarság is a magáét. Ezt szolgálnák a kölcsönösen elfogadható történelemkönyvek, de a róluk folytatott tárgyalásokon alig van némi haladás. Az egyes előítéletek ugyanis, mivel eddig magyar részről érdemi ellenvetésekkel nem találkoztak, axiómákká rögzültek. Ennek ellenére, mivel ezt más nem teszi meg, nekünk kell felhívunk a figyelmet (a kisebbségben élő magyarsággal közösen) a szomszéd országok kisebbségi politikájának számunkra sérelmes mozzanataira.

Szomszédaink első visszhangja – mint eddig – nyilvánvalóan az elutasítás lesz. Épp ezért újra és újra párbeszédet, vitákat kell kezdeményezni, hogy ki-ki rádöbbenjen saját szűk látókörű elfogultságára. Hányszor lehetett hallani a délszláv háború idején, hogy pl. minden szerbnek joga van egy országban élni, de hangoztatták ezt horvát és bosnyák részről is. S a kizárólagos nacionalizmus szellemében nevelt embereknek az iszonyatos öldöklés következtében kellett – vagy kellett volna – rádöbenniük, hogy követelésük képtelenség, mert akkor minden népnek, köztük az albánnak és magyarnak is joga lenne egy országban élni, ami a kevert népességű Közép- és Kelet-Európában csak kölcsönös népiirtások árán valósítható meg. Itt azt is hangsúlyozni kell, hogy az elmúlt több mint 90 évben a magyar kisebbségek mindig helyzetük tárgyalásos rendezését szorgalmazták, s a legnagyobb megaláztatások ellenére sem nyúltak erőszakos eszközökhöz.

A két világháborút a győztesek közt vagy közelében befejező, így a magyarlakta területeket megszerző és megtartó szomszédaink elfogultsága számunkra azért is különösen nagy gond, mert az nekik is óriási tehertétel. Évszázados félretájékozottságuk, félrevelésük következtében csak kínos vívódás árán lesznek képesek szembenézni az igazsággal. Szinte reménytelenül nehéz lesz tudomásul venniük, hogy a nagymorváktól, dákoktól, rómaiaktól stb. eredtetett ősiségük csupán szép mese, így az általuk hangoztatott történelmi jog elvének, az irredentizmusnak még alapja sincs, de ha lenne, akkor is meghaladott elméletnek kellene tekinteni. A politikának ugyanis nem valamiféle régmúltban szerzett jogból kell kiindulnia, hanem abból, hogy az adott területen kik élnek, milyen nemzetiségűeknek vallják magukat és milyen nyelven akarnak beszélni, akiket tehát a létezésük okán eleve megilletnek nemcsak az

alapvető emberi és polgári, de nemzetiségi jogok is: nyelvhasználat, iskolázta-
tás, önkormányzat.

A magyar szellemi életnek, így a történelemtanításnak is színvonalasan kell tudnia képviselni a magyar nemzeti érdekeket. A megegyezés szándékának kell mindent áthatnia, de ez nem jelentheti a korábbi, önfeladó politika folyta-
tását. Fel kell hívni a nemzetközi közvélemény figyelmét mindazokra az igaz-
ságtalanságokra, amelyeket a magyarok ellen elkövettek és elkövetnek. Rá kell mutatni arra a képtelenségre, hogy Szlovákia félmillió, Románia pedig másfél
millió magyar kisebbsége ellenére nemzeti államnak nyilvánította magát. Ez
alapvető jogsértés és az országaikban élő magyarság beolvasztására, megsem-
misítésére szőtt tervek nyílt meghirdetése.

Ez utóbb elmondottak szintén a történelemtanítás feladatának tekinthetők,
hogy felkészítse a jövőendő magyar nemzedékeket a higgadt, tárgyyszerű pár-
beszédre, valamint az egyenrangú nemzetek és nemzetiségek kölcsönös meg-
békélésére. S ha ez bekövetkezik, akkor Trianon már nem napi politika lesz,
hanem történelemmé válik

Irodalom

Bartha Albert: *Kétszer szemben a kommunizmussal*. (Kézirat, Hadtörténelmi
Levéltár)

Breit József: A vörös háború. In: Gratz Gusztáv (szerk.): *A bolsevizmus Magyarországon*.
Budapest, 1921

Giscard d'Estaing, Valéry: *A franciák*. Budapest, 2002

Gömbös Gyula: *Egy magyar vezérkari tiszt bíráló feljegyzései...* Budapest, 1920

Hetés Tibor: *Stromfeld Aurél*. Budapest, 1978

Jászi Oszkár: *Magyar kálvária – magyar föltámadás*. Budapest, 1989

Ormos Mária: *Padovától Trianonig*. Budapest, 1983

Raffay Ernő: *Trianon titkai*. Budapest, 1990

Raffay Ernő: *Magyar tragédia*. Budapest, 1995

Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Budapest, 1999

Romsics Ignác: *A trianoni békeszerződés*. Budapest, 2001

Salamon Konrád: *Nemzeti önpusztítás 1918–1920*. Budapest, 2001